

**“Теоретична тревожност“: употреба и злоупотреба със „западни“
понятия и теории при изучаването на „Изтока“**

**Д-р Юлия Роне,
ПОЛИС, Кеймбридж**

**"Theoretical anxiety": use and misuse of "Western" concepts and theories
in studying the "East"**

**Dr. Julia Rone,
POLIS, University of Cambridge**

The current paper explores the uses and abuses of “Western” concepts in studying politics and communication in the “East”. Accepting the premise that the “East” is a construction that might have many possible referents, I analyse several cases of academic research on protests in Eastern Europe, the MENA region and in China and emphasize the problems of “mechanically” applying “Western” theories (again a complex notion I comment on) to these contexts without sensitivity to local history, culture and protest traditions.

The first case deals with my own difficulties in finding the right theories to analyze the Bulgarian 2013 protests and situate them in the wider anti-austerity mobilizations in Europe. The second case analyses in detail the phenomenon of “academic tourists sight-seeing the Arab Spring” discussed first in a highly influential article of Mona Abaza. Beyond commenting on the labour divide in international academic environment, I would like to analyse how techno-deterministic “Western” theories of “Internet and democratization” were not only applied to understand the Arab Spring but also to inspire and influence protesters. Yet, they failed to account for many of the crucial characteristics of these protests and accordingly for alarming future developments. Finally, I address research on protest and communication in contemporary China produced by “Western” authors and comment on the ways in which social movement and communication theories have been influenced by the empirics of European and American experiences and thus neglect Chinese trajectories of historical transformations.

All in all, I claim that the concepts we use in academic research are never “innocent” but are informed by particular historical experiences and debates that might make them unproductive (and occasionally misleading) for analysing other contexts. What is more, the persistent use of “Western” concepts to analyse the “East” as an empirical field reproduces epistemological inequalities - with nationals of some countries being the “subjects” of analysis and others the “objects”. But what would “Eastern” social and political theories look like, and isn’t there a considerable inequality between “Eastern” countries themselves? Thus, instead of renouncing “Western” knowledge, the paper urges for a greater attention to inequalities and for the “provincialization” of theory to include local histories and knowledge traditions that would enrich both “Eastern” and “Western” scholarship with novel approaches and insights.

В една от ключовите статии за дисциплината „Международни отношения“ Робърт Кокс отбелязва, че „теорията винаги е за някого и с някаква цел“ (Cox 1981, 128). Подобен прагматичен прочит на теорията като отговор на въпросите и предизвикателствата, свързани с конкретна ситуация, се противопоставя на традиционните възприятия за теорията като изражение на универсална истина, независима от обстоятелствата. Теория се създава не просто за някого и с някаква цел, но и като абстракция от конкретни емпирични обстоятелства. Докато теорията върши работа за обяснението на феномените, които изследваме, нейният произход остава непроблематизиран. Но също както забелязваме чука като обект едва когато се счупи, така и започваме да проблематизираме теорията едва когато вече не ни помага да обясним емпиричните феномени. Изправени пред бунта на необясними и противоинтуитивни събития, започваме да се интересуваме от „биографията“ на теорията, нейната история, от повода, по който е била създадена, и културната ѝ обусловеност.

Едни от най-честите примери за дисфункционалност и „провал“ на теории се наблюдават, когато теории, създадени на „Запад“, се прилагат към „Изока“. Разбира се, понятията „Изток“ и „Запад“ са изключително комплексни и вътрешно противоречиви. Бумът през последните няколко години на литература за „упадъка на Запада“ (Haas, 2017; Luce, 2017; Rowland, 2016) показва ясно, че различни автори включват в „Запада“ различни страни - преди всичко Америка, понякога Америка и Западна Европа, понякога Америка и Европейския съюз като цяло, а някои дори причисляват към „Запада“ и Япония. Голяма страна като Бразилия рядко се споменава като част от Запада. Канада също често се пропуска от автори, фокусиращи се върху геополитика. Аналогично, кои страни са „източни“? Какво беше моето учудване като източноевропейка да науча в Китай, че идвам от Запада. Разбира се, никога не съм имала съмнения за това в географски план. И все пак начинът, по който културни, политически и икономически категории се наслагват върху чисто географски категории, прави понятията „Изток“ и „Запад“ силно проблематични и конфликтни.

Парадоксално, когато става дума за „западни“ теории в хуманитарните науки, е много по-лесно да идентифицираме референта, отколкото когато става въпрос за „западни“ страни, доколкото малък брой трансатлантически списания с висок импакт фактор формират институционалното ядро на „западната“ теория и задават какво е приемливо и какво не е. Разликите между френската, немската и английската традиция в хуманитарните науки несъмнено остават и все пак младите поколения учени от тези страни все повече се доближават едни до други в съвременния академичен свят, чиято *lingua franca* е английският и чийто основен формат са статиите от 8000 думи. От друга страна, теориите в социологията, политологията и други хуманитарни науки, които се създават в „източни“ страни, остават най-често ограничени в националния си контекст, не участват в международния диалог и не достигат статуса на „източни“ теории по начина, по който говорим за „източни религии“ например. На практика, най-често страните от Изтока приемат западните хуманитарни теории и ги прилагат към своя контекст независимо от някои неразрешими противоречия, които могат да възникнат в процеса на анализ.

Така например китайският историк Супън Джан разказва за трудностите да се приложат както еволюционни теории, вдъхновени от Дарвин, така и материалистически подходи, вдъхновени от Маркс, към Китай, чиято историческа траектория е твърде богата и радикално различна от тази на Европа, например. Докато

Конфуцианското разбиране за историята предполага редуване на хаос и ред, телеологичните теории на Модерността, внесени от „Запад“, предполагат линейно развитие. Прилагането на марксистката историография към древната китайска история изисква високо ниво на креативност и комбинативно мислене. Известният марксистки историк Фън Уенлан се отнася с ирония и подозрение към опитите античната китайска история да бъде вместена в „прокрустовото ложе“ на античната европейска история. Фън Уенлан отбелязва:

„Китай и западна Европа, в крайна сметка, са две различни места, всяко със своите специфични особености. Понастоящем особеността на западноевропейската история, представена като универсална, заличава особеността на китайската история. В резултат на това, малко на брой абстрактни принципи се прилагат спрямо голям набор от китайски архивни материали. Това прави нещата по-лесни за китайските историци. Те трябва да направят точно четири неща и нищо повече: 1) да изберат няколко фрази от марксисткия канон, които да послужат като „теоретична рамка“; 2) да изберат подходящи архивни материали, които да подкрепят твърденията им, и оставят настрана другите архиви; 3) да приложат към избраните архиви пристрастен и необоснован анализ; и 4) да реформират самите архиви, за да могат да служат на целите им“. (Хуренг, 2015, 57).

Критиката към марксистката историография води до приемането на други по-нови теории, които обаче отново остават неразривно свързани със „западния“ опит. Школата „Анали“ с нейния фокус върху *longue durée* и *histoire totale* бива последвана от постмодернизма, като китайските историци остават зависими от „Запада“ по отношение на езика, понятията и аналитичните рамки за разбиране на своята собствена история (Хуренг, 2015, 61). Както един известен китайски историк споделя: „Историческите понятия, моделите, жаргоните, законите, които използваме, всички са внесени от Запад. Гледаме на света през очите на Запада. Нямаме теории, които можем да наречем свои, и когато се опитаме да разберем миналото си, основаваме разбирането си на западни модели“ (ibid).

Цялата тази ситуация води до състояние, което Супън Джан нарича „теоретична тревожност“. Идеята за т. нар. теоретична тревожност стои в основата на това есе. Какво се случва, когато „Изтокът“ се опитва да гледа себе си през очите на „Запада“? Къде и как се провалят западните теории? И има ли лек за теоретичната тревожност?

За да отговорим на тези три въпроса, ще разгледаме три случая на протести от Изтока и начина, по който тяхната интерпретация е обусловена от дебати и тревоги на Запад. Основната теза на това есе е, че „западните“ теории често по-скоро скриват, отколкото разкриват важни аспекти на тези протести. Трите примера са съответно от Източна Европа, Близкия Изток и Китай и илюстрират някои от проблемите, които срещаме, когато се опитваме да изучаваме „Изтока“ през „западни“ теории. След като разгледаме тези три примера, в последната част на текста ще обсъдим доколко е възможно, и желателно, да бъдат разработени теории за „Изтока“, които се основават на собствения опит, традиции и проблеми на изследваните страни.

Любопитното отсъствие на неравенството като тема

Първият ми сблъсък с въпроса за приложимостта на „западни“ теории спрямо други контексти бе през 2014-2015 г., когато ми беше възложена задача да напиша статия за протестите в България от 2013 г. Теоретичната рамка на книгата се основаваше на класическата теория на социалните движения с нейния интерес към политическата структура на възможностите за протест, към фрейминга на конкретните искания на протестиращите и протестните им репертоари. Приносът на книгата бе свързан с фокусирането върху ролята на политиките на остеритет (затягане на коланите) и разглеждането на протестите в редица страни по света като реакция на глобалната криза на капитализма. Действително, моите колеги, които изследваха протести в Испания, Гърция, Португалия и пр., често получаваха потвърждение по време на интервютата си с протестиращи, че протестите са срещу капитализма, против остеритета и против неравенството (della Porta, 2017).

По време на моите интервюта с протестиращи както от зимната, така и от лятната вълна от протести обаче, не чух критика относно политиките на остеритет (които несъмнено присъстват също и в България). Не чух и призив за край или реформи на капитализма, нито за повече равенство. Българските протестиращи идентифицираха като проблеми преди всичко корупцията и липсата на гражданско общество и призоваваха за повече експертно управление. Това предизвика известна тревожност у мен. Как можех да анализирам българските протести като протести против остеритета, ако никой от участващите не ги възприемаше като такива?

В крайна сметка написах статия за „любопитното отсъствие“ на остеритета и неравенството като тема в български протести от 2013 г. и се опитах да идентифицирам причините за подобно отсъствие. Сред тях несъмнено бяха опитът с „реално съществуващия социализъм“, прекратяването на обучението по марксистка политикономия след 1989 г. у нас, липсата на силни леви фигури в обществото в лицето на профсъюзите, леви активистки центрове и преса. Ако в много западни страни като Великобритания, Франция, Италия и Германия има силно ляво движение, което черпи от анализите на леви политикономисти в университетите и формулира критика на остеритета, то в България самото понятие „остеритет“ със съпътстващите го политики рядко бива проблематизирано. Все още рядко се говори и за проблемите на неравенството. За сметка на това, както медиите, така и академичните анализатори се фокусират върху темата за корупцията и критиката на политическия елит преди всичко, с нарастващ фокус върху съдебната система.

Протестите в България можеха да са срещу остеритета и неравенството, но не бяха. Самите участници не ги възприемаха като такива и опитът да ги анализираме като такива игнорира важни тенденции в българското общество и в производството на знание, които не бива да се пренебрегват, а трябва да се разгледат с всичките си причини и последствия.

Това разминаване на очакванията за протестите в Източна Европа и същността им не е ново и не е характерно само за България. В своя блестящ анализ на теорията на социалните движения като научно поле, унгарската изследователка Агниес Гаги проследява историята на дисциплината и показва, че тя се заражда в точно определен момент в историята на Западна Европа и поради тази причина е свързана с конкретна епоха и конкретен район. Изследването на социалните движения като дисциплина се заражда след 1968 г. във Франция в отговор на по-ранни изследвания на автори като

Густав Ле Бон, който разглежда протестите през психологическа призма като колективна психоза или въодушевление.

Напротив, пионерите на теорията на социалните движения показват, че те могат да бъдат изследвани като напълно рационални мобилизации на индивиди, които защитават политически интереси, разполагат с определени финансови, символни и пр. ресурси и се възползват от възможности, които се отварят в политическата структура. Това също е период на Запад, когато работническите движения отслабват и все повече протестиращи започват да отправят т.нар. постматериалистки искания, свързани с политики на идентичността, опазване на околната среда и пр. (Gagyí, 2015). На Запад съвременните социални движения след икономическата криза се оказват особено интересни, доколкото се връщат към материалистически искания. Но не само. Политиките на остеритет ограничават демократичните права, извоювани от гражданите в страни като Испания, Португалия и Гърция, които имат минало, белязано от дикаторски режими. Както Гаги отбелязва, подобни политики се интерпретират от теорията на социалните движения като обръщане на процеса на демократизация, доколкото в Западна Европа първо е имало демокрация и едва след това остеритет. Но за много от страните в Източна Европа остеритетът и оръзването на парите за здравеопазване, образование, социални грижи идват заедно с демокрацията (Gagyí, 2015).

Според Гаги, Източна Европа не може да бъде изследвана безпроблемно с теориите, базирани на опита на Западна Европа, защото както историческият ѝ път, така и ролята ѝ в системата на производство в ЕС днес, са твърде различни. Когато анализираме протести в Източна Европа със западни теории, винаги ни се налага да обясняваме защо те са различни, защо се отклоняват от очакванията на теорията, защо са атипични по определен начин. Вместо това, Гаги настоява протестите в Източна Европа да бъдат разглеждани паралелно с тези в Западна Европа като свързани в световната система (Gagyí, 2015; Wallerstein, 2004) и съответно типични за своя регион с оглед на неговата история и степен на интеграция в глобалния капитализъм.

Протест с китайски характеристики

Подобни проблеми има и при опити да бъдат изследвани китайски протести със „западни“ теории. Блестящата книга на Хо-Фун Хун „Протест с китайски характеристики“ (2011) се връща към китайската история, за да покаже, че Китай е страна с дълги традиции, когато става дума за протести, но просто самият начин, по който протестите се разбират и извършват, е много по-различен от западния. Въз основа на анализ на исторически архиви, Хун показва, че Китай по време на средната династия Цин далеч не е спокойното и затворено царство, което си представяме, а е разкъсан от петиции, протести и недоволство. Но протестите в рамките на Конфуцианската мисъл комбинират стремежа към справедливост и автономия с уважение и синовна преданост към имперския център. Този модел на протест до голяма степен предхожда и обяснява редица съвременни протести в Китай, в които несправедливи местни управници биват изобличавани пред централната власт, засилвайки самата нея (Hung, 2011).

Китайската политика е особено интересен случай за „неразбиране“ между „Изока“ и „Запада“. Годици наред западната демократична теория открива връзка между разпространението на капитализма и демократизацията – два процеса, за които се

предполага, че взаимно се усилват. През 2018 г., *The Economist* публикува статия, озаглавена „Как Западът не разбра Китай“ [How the West got China Wrong]. Според тази статия „Западът“ е вярвал, че икономическата интеграция на Китай ще доведе и до демократични реформи в страната. Тази вяра е била погрешна, доколкото властта в Китай днес все повече се съсредоточава и режимът става все по-авторитарен. В отговор на статията на *The Economist*, изследователката Юен Юен Ан настоява, че Западът наистина не е разбрал Китай, но не както си мисли. Ан показва, че Китай се е демократизирал, но не по начина, който „Западът“ е очаквал.

Китай е демократизирал не политическия живот, въвеждайки многопартийна система, а бюрократичната си система, създавайки възможности за избор, състезание и себедоказване пред гражданите. Ролята на бюрокрацията в Китайската държава може да бъде оценена адекватно само ако се вземат предвид вековните традиции на имперската бюрокрация и ролята ѝ в управлението (Ang, 2018).

Анализът на Ан е важен също защото показва, че теориите никога не служат просто за познаване на света. Връщайки се към началото на това есе, „теорията винаги е за някого и с някаква цел“. Теориите за връзката между пазарния капитализъм и демокрацията са не просто дескриптивни, но и прескриптивни. Интеграцията на Китай в Световния пазар от страна на Запада е била и до голяма степен вдъхновена от вярата, че подобно икономическо „отваряне“ ще доведе и до демокрация. „Западната“ теория е служела не просто за „познаване“ на Китай, но и за направляване и моделиране на отношението към него. По подобен начин, различни теории за връзката между интернет комуникациите и демократизацията ръководят до голяма степен американската външна политика в Северна Африка и Близкия Изток в годините преди Арабската пролет (Powers and Jablonski, 2015).

Фейсбук революции?

Според някои автори „Разпространението на технологии е необходимо и достатъчно условие за демократизация“ (Howard and Hussain, 2013). На базата на тази хипотеза САЩ влага ресурси в създаването на мрежи от блогъри в Египет, Тунис и други северноафрикански страни, които използват Интернет за политическа организация. Когато Арабската пролет започва, редица местни активисти и протестиращи носят плакати с логото на Фейсбук и западните медии и изследователи упорито говорят за т.нар. „Фейсбук революции“.

Това, което не бива отчетено, е, че употребата на Туитър за политически цели в страни като Египет е ограничена сред изключително малък процент от населението. За сметка на това, един от ключовите канали за разпространение на информацията са таксиметровите шофьори, както и традиционни комуникационни канали сред различни обществени групи, като например организирани работници, футболните хулигани и пр. (Lim, 2012). Както последвалите събития в Египет, Сирия и пр. показва ясно, употребата на Интернет сама по себе си не е достатъчно условие за демократизация. Напротив, ролята на предварително съществуващи групи със здрави социални връзки и на традиционни институции като армията е изключително важна. Подобни реалности обаче не попречиха на редица западни изследователи да публикуват статии за ролята на социалните медии в протестите, създавайки си кариера и научно име от подобен тип изследвания.

Един от особено интересните и тревожни феномени по време на Арабската пролет беше т.нар. академичен туризъм, при който западни учени посещаваха страни от Близкия Изток или Северна Африка като емпирично поле, използваха местните си колеги като преводачи, снимаха площадите и протестиращите, прекарваха няколко седмици в страната и после публикуваха анализите си в списания с висок импакт фактор (Abaza, 2011). Институционалното, финансовото и културното неравенство, присъщо на подобен тип практики, особено ясно разкрива противоречията в съвременната социология и политология.

Тук става дума не просто за теоретична тревожност – може ли „Изтокът“ да разбира себе си през „западни“ теории. Става дума и за институционална тревожност – как страни от „Изтока“, включително България, могат да осигурят достъп на своите изследователи до „западни“ списания, конференции и диалози при отсъствието на адекватно финансиране? Как може да се произвежда теория с глобален отзвук при липсата на достъп до ключови институции на знанието?

Може би най-големият проблем са не „академичните туристи“ – „западните“ изследователи, които се появяват в „източните“ страни за кратко, провеждат изследванията си и после се връщат в своята институционална среда, произвеждайки знание за „Изтока“ като емпирично поле. Най-големият проблем е, че и изследователите в „източните“ страни използват преди всичко „западни“ теории и превръщат самите себе си и своя контекст в емпиричен материал за теории, абстрахиращи от напълно различни обстоятелства.

Теоретичната тревожност е проблем на епистемологично неравенство между различни страни. Между страните, които произвеждат теории с глобален отзвук, и страните, които не произвеждат теории. Между субектите на знанието и обектите на знанието. Това неравенство е не само теоретично. Икономическото и епистемологично неравенство обуславя самата възможност за избор на тема и поле на изследване.

Като изследовател на Брекзит в Англия, бих имала голям интерес да направя антропологично изследване и интервюта с англичани от градовете, гласували за Брекзит. Същевременно знам, че предразсъдъците спрямо имигранти от Източна Европа бяха важна движеща сила за Брекзит вота. Също знам, че английският ми език при всички положения ще бъде по-лош от този на хората, които бих интервюирала, за които това е роден език. Целият този набор от съображения прави едно подобно изследване изключително трудно.

За сметка на това изследовател от Англия би имал малко проблеми да изследва българската крайна десница, например. Възможността за ползване на преводач винаги е налична и лошото владение на български език не би се възприело като непростим недостатък. Аналогично, като българка бих могла да изследвам български политически движения, използвайки западни теории. Би ми било по-трудно да превода и въведа български автори като теоретична рамка в Западни университети, доколкото преводът и популяризирането на определени автори не е естествен процес, а е свързан със системни усилия.

Оказва се, че обективните на пръв поглед научни избори и методология са белязани от множество неравенства, които рядко биват проблематизирани. Пътят на най-малката съпротива, който мнозина от нас, социолози и политолози, поемат в изследването на свои и чужди контексти невинаги е най-плодотворният и интересен научен път.

Неизбежно ли е епистемологичното неравенство? Може ли да бъде преодоляна теоретичната тревожност?

Провинциализация и релативизация?

Въпреки трудностите, които се срещат при опита да се приложат „западни“ теории към „Изтока“, търсенето на „източни“ теории е не по-лесно. Какво е общото между Китай, Близкия Изток, Северна Африка и Източна Европа? Различията между тези страни, между техния исторически опит, култура и традиции са също толкова големи, че да превърнат прилагането на теории от една страна към друга проблематично. Има и голяма разлика между икономическия потенциал на тези страни, средствата, които влагат за развитие на науката и визията им за ролята ѝ в обществото. Китай като нова глобална икономическа сила има много по-добри перспективи да създаде влиятелни теории в идващите десетилетия в сравнение с България, която страда от безпрецедентно изтичане на мозъци. Приемайки неизбежното неравенство между страните от „Изтока“, нима можем да приемем заменянето на теории, идващи от Англия, с теории, идващи от Китай, като преодоляване на епистемологичното неравенство?

Отвъд тези въпроси, може би по-фундаменталният въпрос е има ли нещо такова като местна или национална теория? И бихме ли искали подобно нещо? Едни от най-интересните наблюдения и изводи винаги идват в резултат от срещата, сблъсъка между различни контексти, имплицитно знание и културни особености. Както още Георг Зимел изтъква, чужденецът може да разбере по-добре новата култура, в която попада, защото не е потопен в нейните безвъпросни навици, защото все още не знае как се правят нещата.

Може би големият проблем и източникът на теоретична тревожност е не в това, че виждаме себе си през очите на другите, а че в този процес има заложено неравенство. Една плуралистична теория, в която различни гледни точки и подходи си дават среща и се допълват взаимно, може да има много по-висока обяснителна стойност от една теория, абстрахирана само от „западния“ опит. Една истински плуралистична теория не би разглеждала „Запада“ или „Изтока“ като „аномалии“, а би се опитала да достигне ново ниво на абстракция, на основата на по-широкия емпиричен материал.

Дипеш Чахрабрти настоява за необходимостта европейската мисъл да бъде „провинциализирана“. Докато европейските теории за историята, обществото, политиката през 19-ти и голяма част от 20-ти век имат като предпоставка претенцията за универсалност, днес историзирането им, проследяването на собствената им история и обусловеност, не е достатъчно. Тези теории трябва да бъдат „провинциализирани“, да бъдат допълнени, обогатени, преразгледани от теории от периферията, за да бъдат обогатени и спасени. Чахрабрти завършва книгата си провокативно със следните думи „След края на империализма, европейската мисъл е подарък за всички нас. Можем да говорим за провинциализирането ѝ преди всичко като антиколониален жест на благодарност“ Chakrabarty, 2008, 255).

Друг възможен подход откриваме в анализа на международните отношения като дисциплина в Китай, предложен от китайския изследовател Цин Яцин. Яцин предлага нов релационен подход към международните отношения, който противопоставя на класическия западен рационален подход към знанието, който предполага наличие на субект и обект. Вместо да разглеждаме отделните страни като единица на анализ,

Яцин предлага да поставим отношенията между тях като единица на анализа си и да разгледаме управлението на световния ред именно на световно равнище. Подобен глобален подход не се основава на налагането на правила, а на балансирането, поддържането и грижата за отношенията между различните участници в едно цяло, на изграждането на отношения, базирани на доверие и споделено разбиране за социални норми и морал (Qin Yaqing, 2012, 83-84). Релационният подход привилигерово преговорите пред контрола, динамиката пред статичните правила и отношенията между страните в рамките на едно цяло пред отделната страна.

Както Чакрабарти, така и Яцин предлагат не отхвърляне на европейските теории, а разгръщането им, допълването им, разтварянето им за друг опит, други гласове и други подходи. Това не са призови за поставянето на теориите от „Изтока“ над „западните“ или за самозатваряне и изолация, а са призови за диалог, за разбиране, за демократизация на правото и начините на познание.

Цялостното отхвърляне на „западните“ теории не би било нищо друго освен имплицитно признаване на важността им. В книгата си „Пост-ориентализъм“ Хамид Дабаш разказва историята за арменски кинорежисьор, който отива в Канада и на границата бива спрял от гранична полиция. Описанието на филмовия му проект пред властите бързо се превръща в спор дали е имало геноцид над арменския народ. Желанието на режисьора да убеди граничния полицаи, че е имало геноцид, се превръща в символ на необходимостта да получим признание от „Запада“, че нещо се е случило, защото иначе то просто не се е случило. Противно на това, може би истинската свобода настъпва тогава, когато хората от „Изтока“ „сменят събеседника си“ и престанат да се опитват да убеждават „Запада“ в каквото и да е, а започнат да говорят помежду си (Dabashi, 2008).

В крайна сметка, теориите, с които оперираме, са само един аспект от изследователския процес, пронизан от неравенства. „Теорията винаги е за някого и с някаква цел“. Отвъд националния произход на теоретичните рамки на изследванията ни, има и много други фактори, които не трябва да забравяме. С кого говорим като политолози или социолози, когато изследваме собственото си общество? Със западните университети и финансиращите институции или със съгражданите си? С властимащите политици у дома и в чужбина, с колегите си или с тези, които са маргинализирани и нямат глас? Кой е създал теориите, които четем, и в какъв контекст? Това са важни въпроси, които не трябва да пропускаме да зададем и да обсъдим по време на всяко политологическо или социологическо изследване. Универсални отговори, разбира се, няма, но само когато поставим под въпрос теориите, които ползваме и неравенствата в самия процес на изследване, можем да сме сигурни, че обясняваме това, което искаме да обясним, на тези, на които има смисъл да го обясним.

References

Abaza, Mona (2011). Academic Tourists seeing the Arab Spring. *Ahram Online*. <http://english.ahram.org.eg/News/22373.aspx>

Chakrabarty, Dipesh (2008). *Provincializing Europe Postcolonial Thought and Historical Difference - New Edition*. Princeton University Press.

Cox, R. W. (1981) Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium* 10 :2, 126–155.

Dabashi, Hamid (2008). *Post-Orientalism: Knowledge and Power in a time of terror*. London: Routledge.

Della Porta, Donatella (2017). *Global diffusion of protest. Riding the protest wave in the neoliberal crisis*. Amsterdam University Press.

Economist (2018) How the West got China wrong? *The Economist* <https://www.economist.com/leaders/2018/03/01/how-the-west-got-china-wrong>.

Gagyi, Ágnes (2015). Social movement studies for East Central Europe? *Intersections. East European Journal of Society and Politics* 1 (3), 16-36

Haas, Richard (2017). “A World in Disarray: American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order”, Penguin.

Ho-fung, Hung (2011). *Protest with Chinese Characteristics: Demonstrations, Riots, and Petitions in the Mid-Qing Dynasty*. Columbia University Press.

Howard, Philip and Muzammil Hussain (2013): *Democracy’s Fourth Wave? Digital Media and the Arab Spring*. Oxford: Oxford University Press.

Howard, Philip et al. (2011): Opening Closed Regimes: What was the Role of Social Media During the Arab Spring? *Project on Information Technology and Political Islam: Working Paper 2011.1*.

Lim, Merlyna (2012). Clics, cabs and coffee houses: Social Media and Oppositional Movements in Egypt, 2004-2011. *Journal of Communication*, 62:2, 231-248.

Luce, Edward (2017) “The Retreat of Western Liberalism”, Little, Brown, 2017.

Powers, Shawn and Michael Jablonski (2015). *The Real Cyber War. The Political Economy of Internet Freedom*. University of Illinois Press.

Rone, Julia (2017). Left in translation: the curious absence of austerity frames in the 2013 Bulgarian protests, della Porta (ed.), *Global diffusion of protest. Riding the protest wave in the neoliberal crisis*. Amsterdam University Press, 137-167.

Rowland, Benjamin (2016). , “Is the West in Decline?: Historical, Military and Economic Perspectives”, Lexington Books.

Slobodian, Quinn (2018). *Globalists: The end of Empire and the Birth of Neoliberalism*. Harvard University Press.

Qin Yaqing (2012). Culture and Global Thought: Chinese International Theory in the Making. *Revista CIDOB d'afers internacionals*, 100

Wallerstein, Immanuel with Terence K. Hopkins et al. (1982). *World-Systems Analysis: Theory and Methodology*. Beverly Hills: Sage.

Wallerstein, Immanuel (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Durham, North Carolina: Duke University Press

Xupeng, Zhang (2015). In and out of the West: On the Past, Present and Future of Chinese Historical Theory. *History and Theory*, 54, 46-63.

Yuen Yuen, Ang (2018): Autocracy With Chinese Characteristics: Beijing's Behind-the-Scenes Reforms. *Foreign Affairs*. https://sites.lsa.umich.edu/yy-ang/wp-content/uploads/sites/427/2018/04/YA_FA_Chinas-behind-the-scenes-reforms-final.pdf.

Young, Alex (2014). Western Theory, Global World: Western Bias in International Theory. *Harvard International Review*, 36:1, 29-31